

С. В. Башлай, канд. екон. наук, доцент
кафедри банківської справи Української академії
банківської справи Національного банку України

ОСОБЛИВОСТІ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ В ФІНАНСОВО-БАНКІВСЬКИХ ГРУПАХ

Проблеми, що пов'язані з масштабами та рівнем ризику діяльністю банку, його фінансовим станом та рентабельністю виникають незалежно від того функціонує банк автономно чи є учасником групи. Однак, останній факт збільшує ймовірність та обсяги можливих ускладнень. Світова криза чітко вказала на недоліки сучасних підходів до управління кредитними установами та об'єднаннями, створеними за їх участю. В Україні безпорадність систем ризик-менеджменту стала також наслідком низького рівня організації корпоративного управління у банках. Мета менеджменту вітчизняних банків була вочевидь спрямована на максимізацію прибутків за будь-яку ціну. Банки часто занадто ризикували заради миттєвого збагачення, намагаючись скористатися очевидним ростом кредитно-інвестиційного ринку та використовуючи не зовсім адаптовані до вітчизняних умов фінансові інструменти (іпотечного, гарантійного та валютні характеру).

Поява банківських груп та виникнення у зв'язку з цим у банків, які входять до їх складу, специфічних ризиків, які генеруються іншими учасниками об'єднання, стало передумовою побудови системи консолідованого контролю банківських ризиків. Звичайно, первинним кроком у виробленні адекватної системи ризик-менеджменту в таких банках, мало стати забезпечення ефективності локального контролю за ризиками. Однак, ті ж таки рекомендації «Базель II» в Україні знаходяться на стадії впровадження. Втілені в життя у всіх розвинутих країнах світу, у вітчизняній банківській сфері до них звертаються лише в найбільших банках (як правило, з іноземним капіталом). Розрахунок економічного капіталу, стрес-тестування та інші звичні для розвинутого ризик-менеджменту процедури існують, в основному, лише на папері. Рішення про прийняття додаткових ризиків часто приймаються без належного математичного аналізу чи за вказівкою зверху (власників банку).

Глобалізація фінансового ринку безумовно веде до розвитку нового рівня системи контролю над ризиками – ризик-менеджменту в банківській групі. В процесі діяльності банківської групи окрім власних ризиків кожного учасника виникають також і консолідовані ризики групи, прояв яких може виявлятися в наступних формах:

- кредитний ризик, викликаний операціями банків зі спорідненими сторонами (іншими учасниками групи), підсилюється неадекватною оцінкою таких позичальників, примусовими рішеннями щодо них та масштабами їхніх запозичень;

- процентний ризик виникає у випадках коли банки-учасники здійснюють з іншими учасниками групи операції за ставками економічно необґрунтованими та неадекватними тенденціям на ринку;

- валютний ризик, який надзвичайно важко контролювати, особливо якщо до складу групи входять суб'єкти господарювання, які не відображають здійснення угод «день в день» (на відміну від банків);

- ризик ліквідності, як правило, обумовлюється залежністю одних учасників групи від ресурсів інших, що надаються першим на пільгових умовах і не завжди раціонально ними використовуються;

- операційний ризик може бути суттєвим для банків у випадку появи фінансових труднощів чи втрати ділової репутації учасником групи – небанківською установою.

Протягом періоду 2008-2009 рр. багато банків постраждало із-за втрат своїх інвестиційних чи дочірніх банків в регіонах, які потрапили під найбільш гострий вплив фінансової кризи. Причиною цього став, в першу чергу, недостатній рівень контролю над ризиками в складі фінансово-банківських груп. Особливо це стосується інвестиційного бізнесу та вкладень на ринках країн, що розвиваються, де часто материнські компанії (банки) готові були прийняти на себе надмірний ризик в обмін на перспективу отримання швидкого та значного доходу від своїх інвестицій.

Таким чином, в сучасних умовах функціонування банків, побудова ефективного консолідованого контролю за ризиками є обов'язковим фактором

забезпечення стійкості та стабільності розвитку банківської групи чи фінансової групи за участю банків. Адже саме її практичність та адекватність можуть забезпечити прийнятність функціонування учасників групи в умовах дотримання специфічних вимог національних фінансових законодавств, різних ділових та культурних (релігійних) традицій країн присутності банків групи, відмінностей в оцінці ризиків класичного та інвестиційного банкінгу.

В сучасних умовах великі фінансово-банківські групи розвиваються навколо світових (глобальних) та передових (регіональних) банків. Їхні фінансові інтереси спрямовані на всі значимі сегменти світового фінансового ринку. Перед ризик-менеджментом головного банку (компанії) постає об'єктивна потреба в побудові такої системи, яка поєднувала уніфіковані процедури та методологію контролю ризиків у всіх банках та фінансових компаніях групи із забезпеченням необхідної свободи для прийняття управлінських рішень на локальних рівнях дочірніх банківських (фінансових) установ. Займаються цим, як правило, окремі підрозділи служби ризик-менеджменту фінансових установ банківського та небанківського типів.

На основі вивченого та систематизованого матеріалу з питань діяльності різного роду фінансових об'єднань і особливостей формування ризик-менеджменту в сучасних вітчизняних та іноземних банках, були визначені основні операційні умови здійснення ефективного консолідованого управління ризиками в фінансово-банківських групах:

- постійний моніторинг стану всіх видів ризиків учасників групи;
- максимальна уніфікація процедур та методології ризик-менеджменту;
- запровадження системи консолідованих лімітів прийняття кредитно-інвестиційного ризику на спільних позичальників групи;
- забезпечення оперативності збору відповідної звітності компаній групи з метою складання звітів про глобальні ризики групи;
- постійний обмін досвідом між ризик-менеджерами банків (фінансових компаній) груп;
- стимулювання учасників групи до постійного удосконалення системи ризик-менеджменту та зацікавленості у її практичному застосуванні.